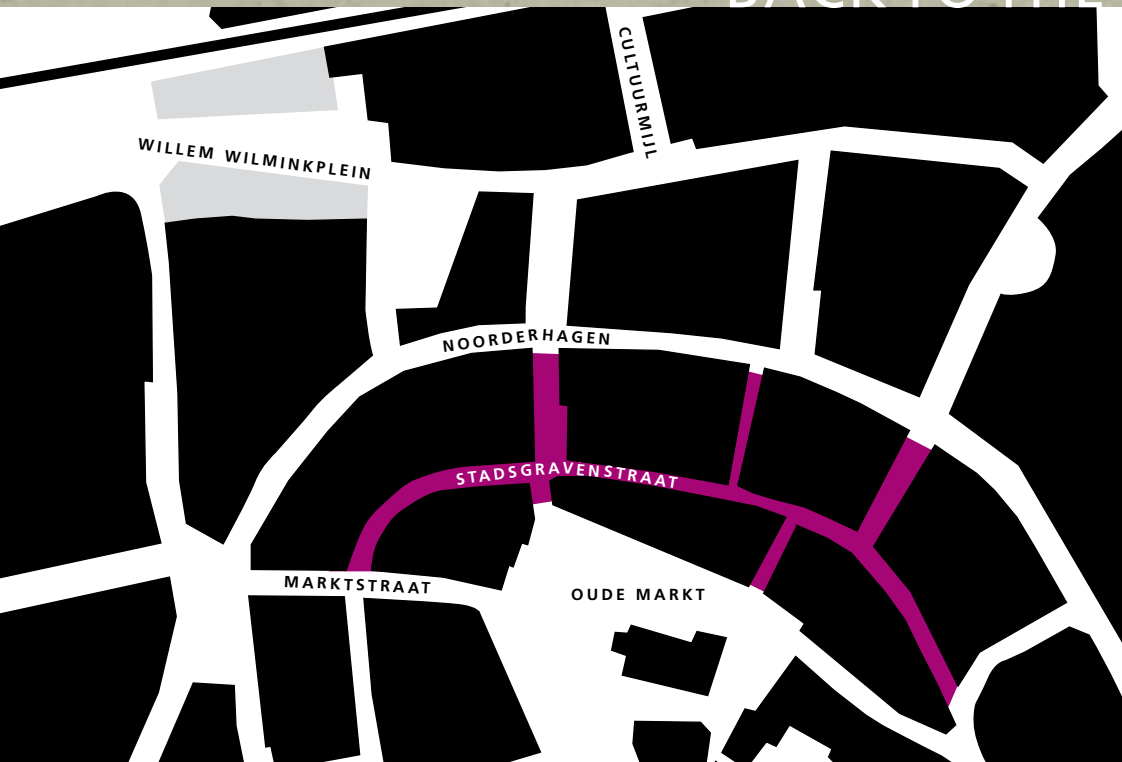


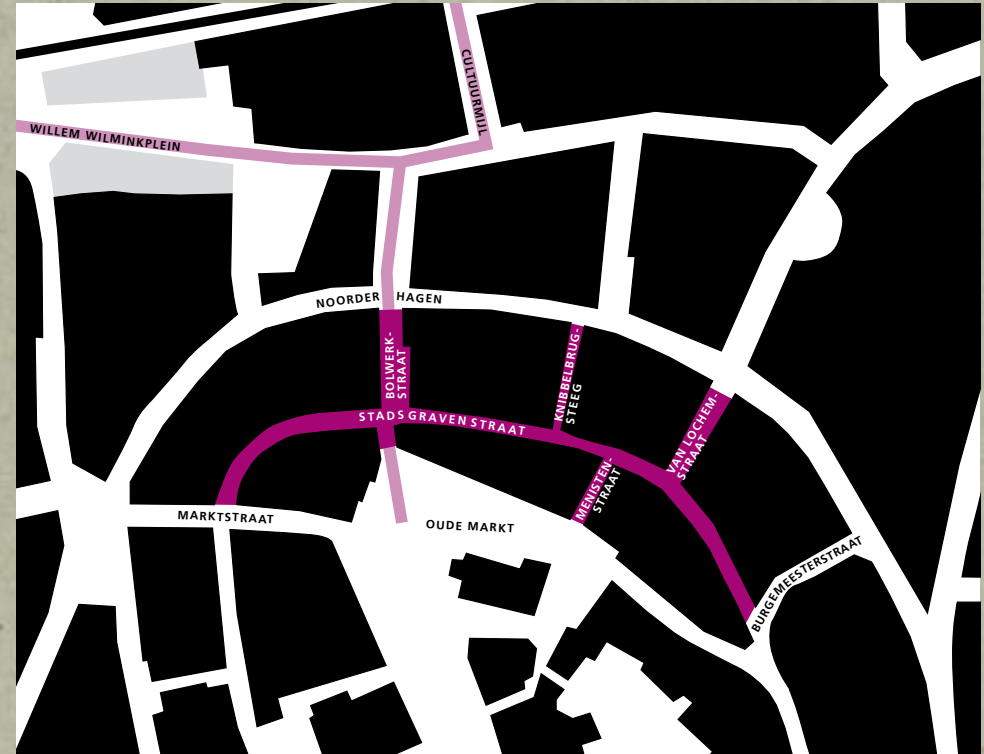
BACK TO THE FUTURE²



Vereniging **STADSGRAVENSTRAAT**
Actieprogramma **BINNENSTAD**

INSPIRATIEBOEKJE

tussen Willem Wilminkplein en Oude Markt
doorkruist de Stadsgravenstraat de Cultuurmijl



BACK TO THE **FUTURE**



Gemeente  Enschede

Met het actieprogramma Binnenstad gaan we de komende jaren aan de slag om de Binnenstad nog aantrekkelijker te maken. Dit kan alleen samen met de ondernemers, vastgoedeigenaren en andere belangenpartijen in de Binnenstad.

Dit inspiratieboekje is één van de resultaten van deze samenwerking.

Vastgoedeigenaren en ondernemers in de Stadsgravenstraat hebben zich verenigd.

Zij zetten zich in voor een Stadsgravenstraat met de allure van de groene en gezellige straatjes die je in binnensteden in Spanje aantreft. Hun visie en ambitie is vertaald in sprekende beelden. Hierbij gaat het niet alleen om de uitstraling van de panden, maar ook het versterken van het groene karakter en het opstellen van een verlichtingsplan.

Het initiatief van de Stadsgravenstraat is een voorbeeld voor andere straten.

De belanghebbenden zelf nemen het voortouw. Als gemeente kijken we op welke wijze wij hen kunnen faciliteren en ondersteunen. Dit doen wij door het inzetten van stimuleringsmaatregelen zoals gevelverbetering, wonen boven winkels en verfraaiing van het projectgebied.

Ik wens de Stadsgravenstraat succes bij het realiseren van hun ambities en hoop op vele volgers.

Marijke van Hees

Wethouder economie en cultuur, innovatie en middelen

BACK TO THE **FUTURE**



OP... een nieuwe impuls voor de Stadsgravenstraat!

Grolsch juicht de ontwikkelingen in de Stadsgravenstraat van harte toe! Als een van de vastgoedeigenaren in het centrum van Enschede vindt Grolsch de revitaliseringsplannen belangrijk en zien we het ook als onze verantwoordelijkheid deze te ondersteunen.

De samenwerking tussen de gemeente Enschede, verschillende exploitanten en andere belanghebbenden is een goede manier om integraal de stad Enschede een geweldige impuls te geven. Grolsch wil zich graag, in samenwerking met de andere betrokken partijen, actief inzetten om de aantrekkelijkheid van de Stadsgravenstraat te vergroten. Het streven is een natuurlijke loop van en naar de Oude Markt te realiseren.

Alleen door een gezamenlijke aanpak kunnen we er voor zorgen dat de binnenstad van Enschede aantrekkelijk blijft voor bezoekers!

Pim Voogt
manager Vastgoed

Erik Kottink
manager Business Unit Oost

BACK TO THE FUTURE

Stadsgravenstraat, voor elk wat wils

Als de panden in de Stadsgravenstraat zouden kunnen praten zouden ze ons vertellen over ambachtslieden die er lang geleden hun werkplaatsen en winkeltjes hadden. Hoe de straat in de loop van de tijd veranderde. Over hoe bioscoop Alhambra met film en polygoonjournaal in een tv-loos tijdperk het venster op de wereld was.

Over de café's die er kwamen, Het Valkje bijvoorbeeld, waar naar verluidt het ziekenhuispersoneel na de nachtdienst s'morgens al heel vroeg een afzakkertje nam. Over de cafetaria van Lucky Pool waar uit de Jukebox de stemmen van de Everly Brothers en Buddy Holly schalden. Over café Het Bolwerk waar Willem Wilmink zich onder het genot van een Duveltje liet inspireren. Over het alom geprezen 'balletje koud' van cafetaria Schippers.

De panden zouden kunnen verhalen over generaties jongeren die er hun vertier en romantisch avontuur zochten. Ze zouden vertellen over de komst van nog meer horecazaken waarvan sommigen in loop van de tijd weer verdwenen of van eigenaar wisselden. The Britain bijvoorbeeld (later Walk Inn), de eerste hippe disco gehuisvest in een voormalige opslagkelder voor chemicaliën voor de textielindustrie. Café de Pijp (pinda's doppen zonder bakje) waar ook vandaag het bier nog rijkelijk vloeit. Ook Atrium, één van de eerste plaatselijke bistro's, waar je at van een houten plank, is nog steeds springlevend.

Stadsgravenstraatkenners laten nog meer namen van weleer de revue passeren: Boom's café (vooral populair na tweeën), Sgt. Pepper, Fairport, De Schouw, Club Farao, De Kapsalon, Einstein, en blijvertje San Remo. En wie in acteurskringen in het westen van het land roept Stadsgravenstraat, krijgt in negen van de tien gevallen als reactie 'Ah, Betsy, café Old Dutch', beroemd en berucht als gezelligste plek voor de nazit van de nazit.

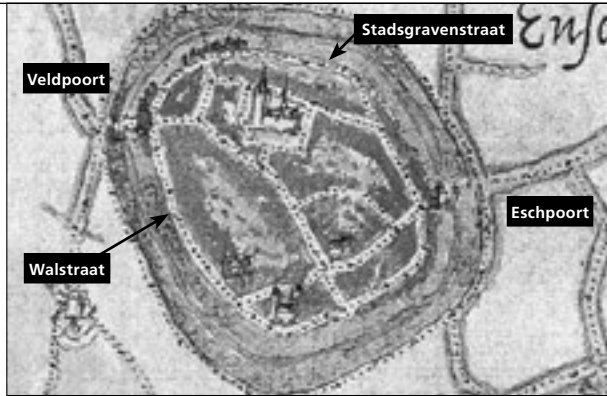
Het gribusstraatje uit het verre verleden heeft zich ontpopt tot een prettige straat om uit te gaan. Waar men desgewenst in hogere sferen kan komen met joint of waterpijp maar waar men ook terecht kan bij het Lampenpaleis, Stolker, porselein en kristal en Ad Heijne, schoenen. Zaken die ver buiten Enschede naamsbekendheid genieten.

Met de komst van eetgelegenheden zoals Kustershoes, Jou en Mij, Fellini en jongerendisco Revelation is de Stadsgravenstraat een straat geworden waar stappers, jong en oud, studenten, maar ook families terecht kunnen voor vertier, lunches, diners, vrijgezellenparty's en bruiloftsfeesten, of zomaar voor een drankje.

Kortom iedereen is welkom in de Stadsgravenstraat. Daarom wordt de straat gekoesterd en is een flinke face-lift een goede investering voor de toekomst.

Werkgroep Vereniging Stadsgravenstraat

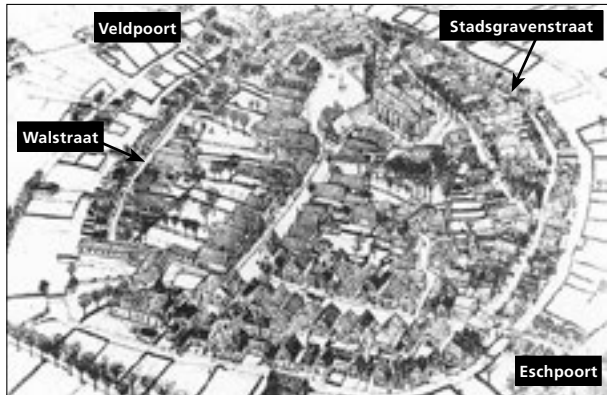
BACK TO THE PAST



1560

Stadsgravenstraat, oud straatje met veel potentie

Op een kaart van Jacob van Kampen uit 1560, zijn duidelijk de contouren zichtbaar van de kleine, versterkte stad Enschede. De grens van de stad werd gevormd door de ring Walstraat, Achterstraat (de huidige Stadsgravenstraat), Haverstraat, Achter het Hofje en de Windbrugstraat (latere benaming). Aan de noordwestkant was de stad bereikbaar via de Veldpoort en aan de zuidoostkant via de Eschpoort. De stad was omringd door een binnengracht en een buitengracht met daar tussen in een opgeworpen wal. De buitengracht werd in 1597 op last van prins Maurits gedempt. Na de stadsbrand van 1862 werd ook de binnengracht - een open riool - met het puin van de verbrande stad gedempt. De vrijgekomen gronden aan de Achterstraat op de voormalige binnengracht, werden verkaveld en bebouwd. Door de explosieve groei van de textielindustrie ontstond er veel bedrijvigheid en vestigden er zich kleine zelfstandigen.



1826

Op een tekening van B. Nanning, gebaseerd op een kaart uit 1826 zien we dat er langs de gedempte buitengracht nog maar weinig bebouwd is. Alleen in de nabijheid van de poorten heeft bouwactiviteit plaats gevonden. Hieruit valt op te maken dat Enschede tussen 1597 en 1826 nauwelijks is gegroeid. In de Achterstraat zien we aan beide zijden een lint van kleinschalige bebouwing.

BACK TO THE PAST



De aanwezigheid van het imposante Hotel De Graaf en de vestiging van Vroom & Dreesman in de jaren dertig van de vorige eeuw, gaven de omgeving een sterke impuls waardoor steeds meer bedrijvigheid ontstond.

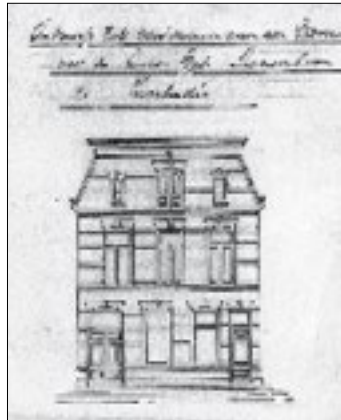
Door de aanleg van Boulevard-1945 in de tweede helft van de vorige eeuw, werd het hart van de bedrijvigheid verplaatst naar de zuidkant van het centrum. Ook V&D nam het besluit zich aan de nieuwe, moderne verkeersader te vestigen.

Als gevolg hiervan en de teloorgang van de Twentse textielindustrie, hadden veel ondernemers geen bestaansrecht meer. Winkels en werkplaatsen sloten hun deuren of verhuisden richting de zuidkant van de stad.

De Stadsgravenstraat liep leeg en verpauperde. Eind vijftig begin zestigerjaren was het straatje lange tijd het domein van de nozems die er hun vertier zochten bij jukebox en patat.

De panden waren destijds gebouwd op de gedempte binnengracht. Het inklinken van de bodem was er de oorzaak van dat veel panden letterlijk door midden braken. In veel gevallen was sloop onontkoombaar. Gelukkig zijn een aantal oorspronkelijke panden wel bewaard gebleven, hoewel ze nog steeds in slechte staat verkeren.

BACK TO THE **PAST**



Na de stadsbrand van 1862 herrees de stad als een fenix uit de as.

De benodigde bouwmaterialen waren nauwelijks aan te slepen.

Van de nood werd een deugd gemaakt. Bakstenen uit het puin werden afgebikt en hergebruikt voor de wederopbouw. Dit was goed mogelijk omdat het in die tijd erg in zwang was gebouwen van sierstucwerk te voorzien. Veel van dit stucwerk is in de loop van de tijd verdwenen of bekleed met steenstrips of kunststofmaterialen.

Vanuit historisch perspectief verdient het aanbeveling om bij de revitalisering van de straat het vroegere sierstucwerk weer zo veel als mogelijk zichtbaar te maken. Sommige andere gebouwen zouden opnieuw kunnen worden gestuct en worden voorzien van houten kozijnen en daklijsten. Door deze vroegere, originele bouwstijlen te combineren met modern vormgegeven nieuwe invullingen en het aanbrengen van groenvoorzieningen, zal een aantrekkelijke stedenbouwkundig beeld ontstaan.

BACK TO THE **PAST**



1933

Met de herinrichting van de Oude Markt in de zeventiger jaren ontstond een plein dat zich in de loop van de jaren heeft ontwikkeld tot een van de gezelligste uitgaansgebieden van Nederland.

Mede door deze ontwikkeling werd het voor ondernemers aantrekkelijk activiteiten te ontwikkelen in de Stadsgravenstraat, als tweede ring. Ze kochten panden en verbouwden deze tot disco, café of restaurant.

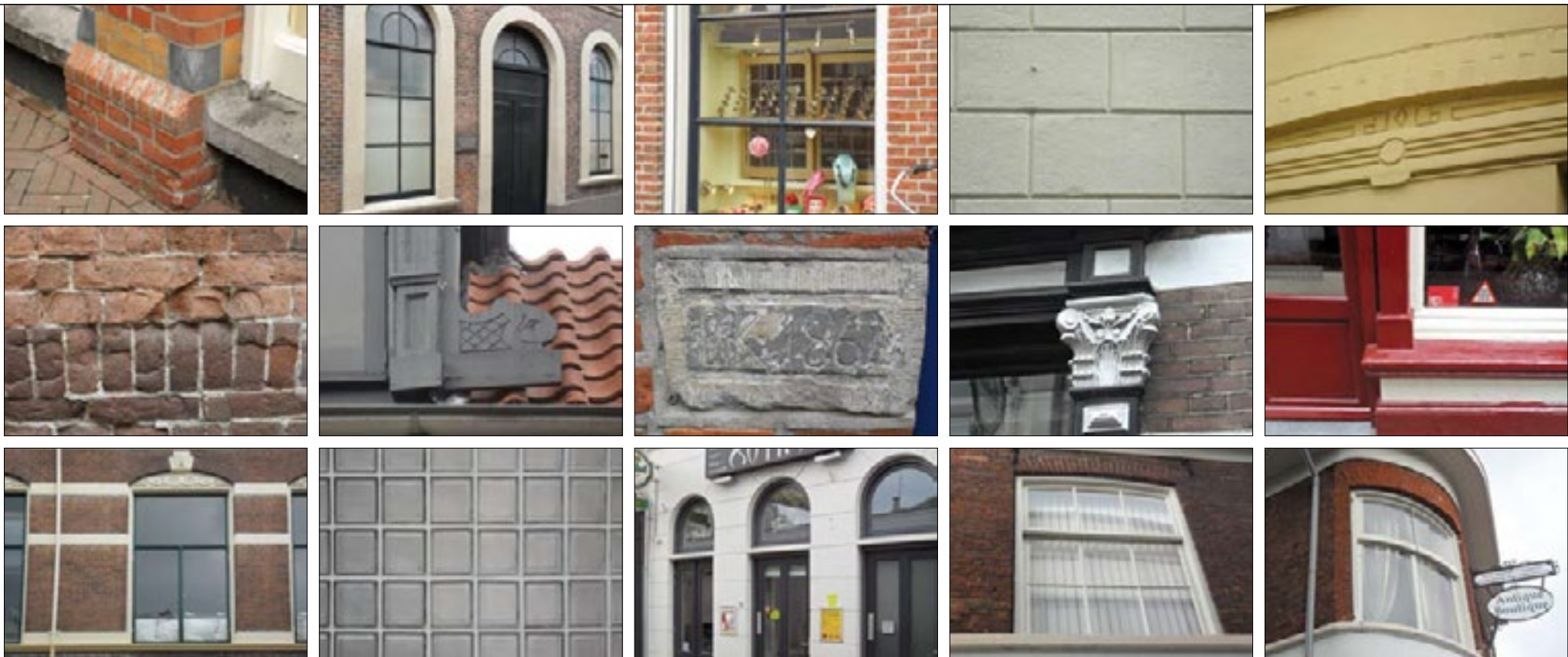
De straat heeft nog steeds de potentie een aantrekkelijk uitgaansstraat te zijn. Echter in tegenstelling tot de ontwikkelingen aan de Oude Markt, waar financieel draagkrachtige organisatie horecapanden verbouwden en opknaptten, is de aandacht voor de fysieke uitstraling van de straat in loop van de tijd verslapt. Dankzij het initiatief van enkele ondernemers, belanghebbenden en participatie van de gemeente Enschede lijkt hier verandering in te komen. Dit inspiratieboekje wil hiertoe een eerste aanzet zijn.

Andre Beumers

mei 2011



Stadsgravenstraat, negatieve beleving



Stadsgravenstraat, positieve beleving



hoek Stadsgravenstraat - Marktstraat rond 1910



BACK TO THE **FUTURE**



gevelherstel vergroot de aantrekkingskracht

BACK TO THE FUTURE



wanden
openbreken en
individualiteit
bouwwolumes
zichtbaar
maken

BACK TO THE FUTURE



eigentijdse invulling



La Veneziano, thans De Muur



BACK TO THE **FUTURE**



BACK TO THE **FUTURE**



doorbraak tot volwaardige straat en
opwaarderen door middel van gevelwanden

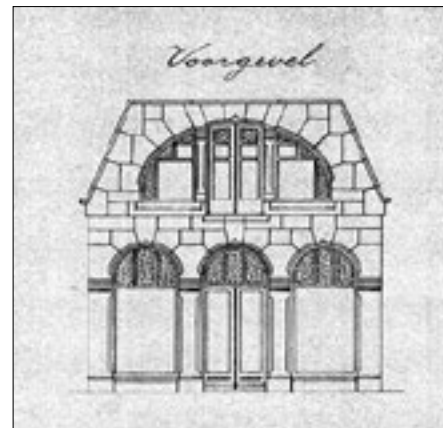
BACK TO THE FUTURE



achterkanten tot
voorkanten maken



Alhambra jaren 40



magazijn Barnstein als
inspiratiebron voor Alhambra

BACK TO THE **FUTURE**





Alhambra jaren 70 aan de Bolwerkstraat

BACK TO THE **FUTURE**



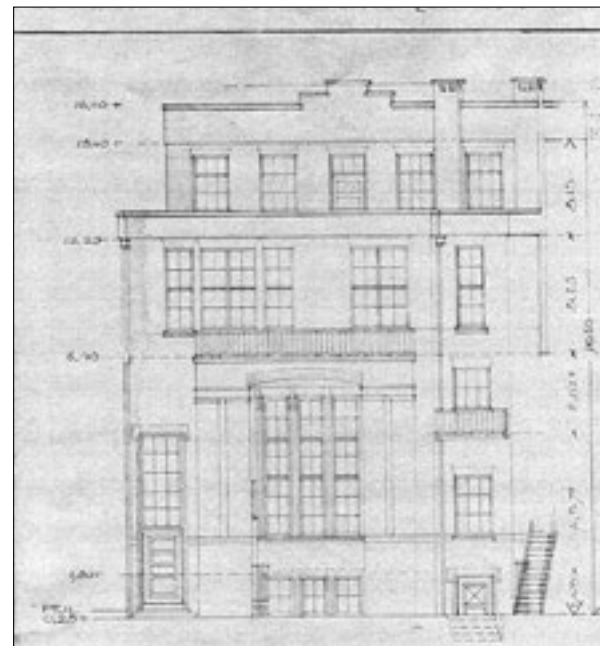


de jaren 80

BACK TO THE FUTURE



groen in de
zichtlijn



BACK TO THE FUTURE



herstel van
het juweeltje
in de straat

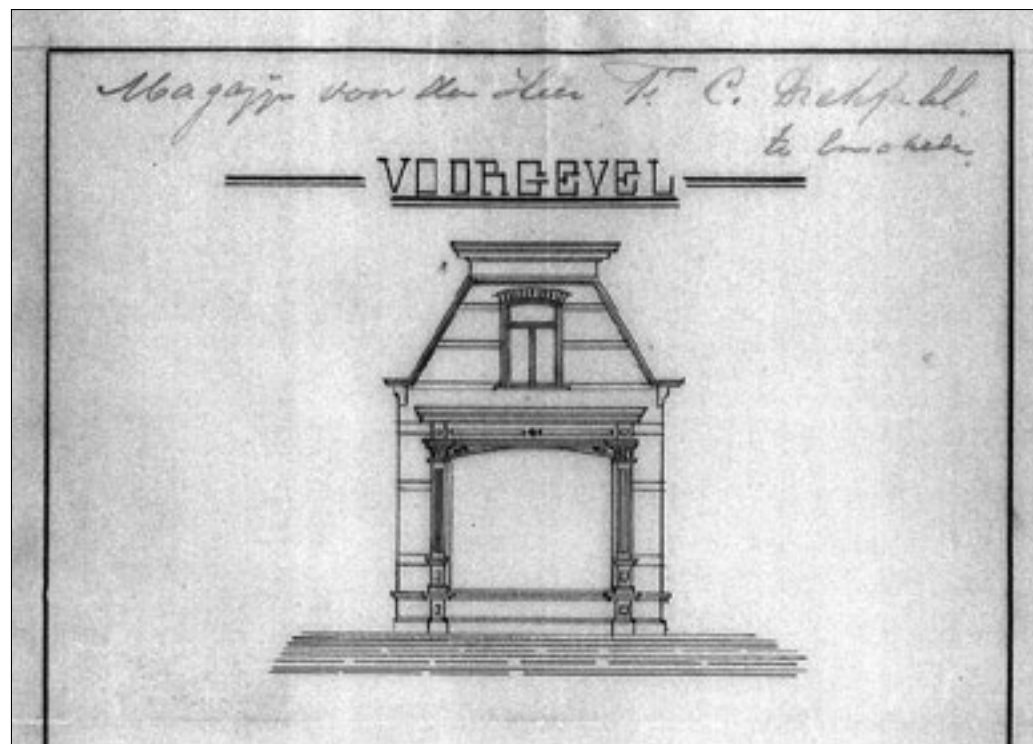
BACK TO THE FUTURE



wandbegroeiing
maakt ook deze
spelonk de
moeite waard

BACK TO THE FUTURE





nu de achterkant van Sam Sam



BACK TO THE **FUTURE**





de Knibbelbrug na de stadsbrand van 1862



de Knibbelbrugsteeg jaren 70

BACK TO THE FUTURE



BACK TO THE **FUTURE**





vanuit 'het beddenpaleis' een blik in de Stadsgravenstraat

BACK TO THE **FUTURE**



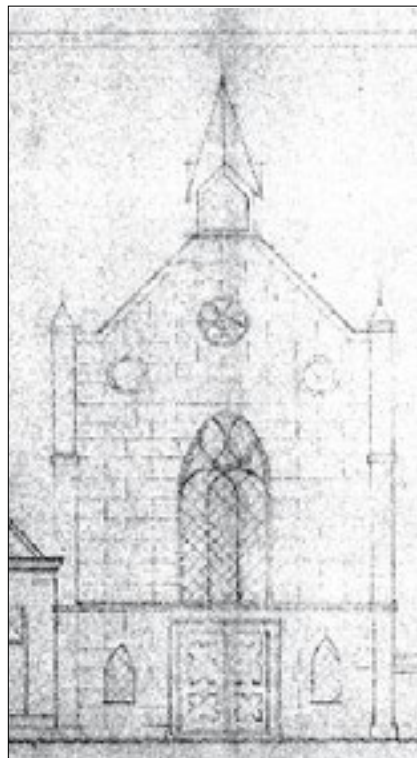
BACK TO THE **FUTURE**



aanlichten gevels geeft sfeer aan de straat

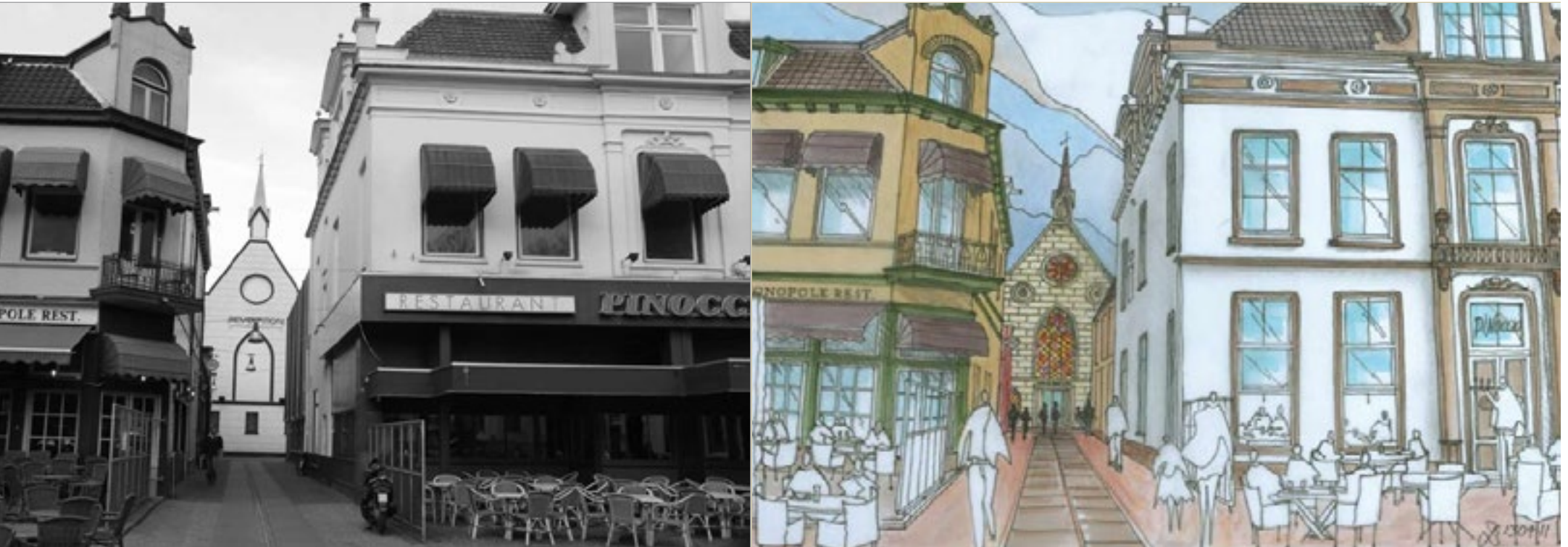
BACK TO THE **FUTURE**





Menistenstraat rond 1912 en de grandeur van vroeger

BACK TO THE **FUTURE**



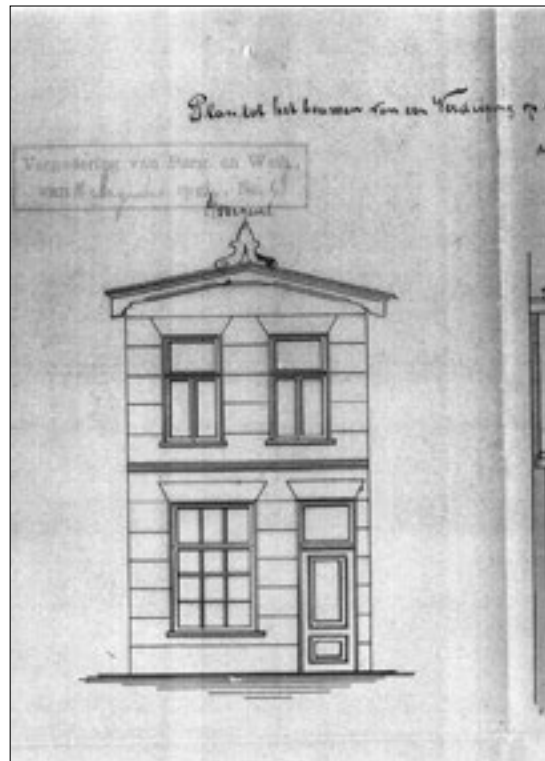


was hier het leven ook eenvoudig toen?

BACK TO THE FUTURE



stedenbouwkundige
reparaties door
kleinschalige nieuwe
invullingen



de synagoge in 1913 en een stucgevel van na 1862

BACK TO THE **FUTURE**



BACK TO THE **FUTURE**



zo doet een gevel er weer toe

BACK TO THE **FUTURE**





het pand van Stolker in de loop der tijd

BACK TO THE **FUTURE**



Deurloop'n



Jaren vijftig

Als puberende jongens van een jaar of veertien togen we zaterdag 's avonds van Glanerbrug naar 'de Stad' met al zijn verlokkingen. Honderden jongelui maakten ontelbare rondjes vanaf de Lonneker Ijssalon (waar nu 'De Muur' is gevestigd), via de Stadsgravenstraat, Ministenstraatje, de Markt ... Steeds opnieuw. De meiden linksom, de jongens rechtsom.

Als je even stilstond om naar de meiden te kijken of met hen te donderjagen - gestuurd door de gierende hormonen die overuren maakten - dan kwam er vanuit het niets een mansgrote agent met kaplaarzen, een lange jas en daarboven op zijn hoofd een enorme pet en blafte dan *deurloop'n*. En dat werkte nog toen!

Onderwijl tikte hij dreigend met zijn gummiknuppel tegen zijn gepoetste laars en dan ging je maar weer door naar de volgende ronde. Op het bureau van politie had hij met de commissaris afgesproken dat samenscholen streng verboden moest worden, vandaar dat de klabak één woord goed geleerd had, en dat was *deurloop'n*. Samenscholen was alleen mogelijk bij cafetaria Arends (nu Schippers) en de genoemde ijssalon, want daar hield zijn gezag op. Intieme oog-in-oog gesprekken werden voortgezet achter de steunberen van de Grote Kerk.

Joop Hardick

BACK TO THE **FUTURE**²

Back to the future 2 is gemaakt op initiatief van de werkgroep Stadsgravenstraat naar een idee van architect André Beumers.

de impressies

André Beumers, architect

beeldmateriaal

Joop Hardick, André Beumers, Gemeente Enschede

grafische vormgeving

Jo Molenaar, [deel 4] ontwerpers

de werkgroepleden:

Harry Lindeman

voorzitter

Jos Smits

Joop Hardick

Inge Schuller tot Peursum

Henny Schippers

André Beumers

participanten:

Mirjam Berning, Marloes Janssen

Actieprogramma Binnenstad

Niels Jong

Stadsdeelmanagement Centrum

Mario Poorthuis

Stadsdeelbeheer Centrum

Hans Schröder

Senior ontwerper gemeente Enschede

Marcel Kamphuis

Brandweer gemeente Enschede

Arno Nijhof, Samantha Busch

Politie gemeente Enschede

Pim Voogt, Erik Kottink

Grolsch

Rob van Dijk

Albers De Vries communicatie

Stadsgravenstraat.

Wij zijn de jongens van de duist're achterbuurten,
Uit de ingewanden van een grote stad.
Wij rijden brommers en klagen over duurte
En we noemen Enschede gewoon een gat.
Wij zijn belust een vechtpartijtje uit te lokken,
Ja, we nemen U zo dolgraag op de vuist,
Om onze principes zullen we verdomd graag knokken,
Want alle andere zijn onjuist.

Ergens tussen vismisana en patattenarend,
Bij de poorten van de doopsgezinde kerk,
Sjokken wij een beetje onbenullig starend
Naar de tijger op ons vriendjes achterwerk.
Tegen de gevel van het Moors gebouw Alhambra
Hangen wij slapjes tegen een pilaar,
Kijken dromerig naar plaatjes: tropennacht bij Sandra,
Toegang boven de achttien jaar.

't is heus alleen de schuld van d'ouwe generatie,
Ja U Mevrouw, meneer, zoals U hiernu zit.
Wij lumm'len bij de juke-box en we snakken naar sensatie,
Onze ouders gaven ons helaas geen pit.
Mijn vader gaat zich bijna elke nacht bedrinken,
Mijn moeder maakt avances bij Jan Kiel,
Door kommer en ellende moest ik toen wel heel diep zinken,
Al droom ik vaak van Michiel aan 't grote wiel.

Refrein:

In de Stadsgravenstraat waar 's avonds laat de nozem gaat,
Daar staat een heel kordaat agent paraat, die nooit es slaat,
Daar zie je jonge en bedorven blagen,
Met hun naaisters en meisjes voor halve dagen.
Stadsgravenstraat met je benzinedampen'
Stadsgravenstraat daar lopen mooie vampen,
Stadsgravenstraat daar branden rode lampen,
Stadsgravenstraat, Stadsgravenstraat, Stadsgravenstraat.
Zolang de lepel in de breipot staat.